

УДК 347.412.92

[https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12\(22\)-137-150](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12(22)-137-150)

Гофельд Ганна Сергіївна старший викладач кафедри цивільного права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ, адвокат, м. Харків, <https://orcid.org/0000-0002-7859-836X>

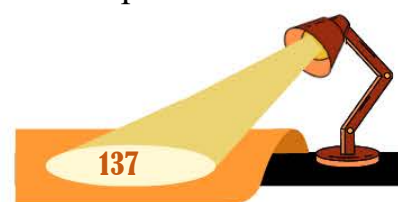
ІСТОРІЯ ФРАУДАТОРНОГО ПРАВОЧИНУ: ВІД РИМУ ДО СЬОГОДЕННЯ

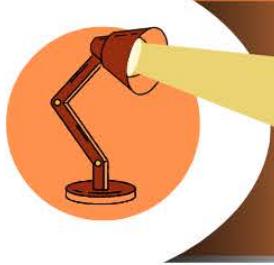
Анотація. Дослідження присвячене аналізу історичного становлення підходів до правової кваліфікації фраздаторних правочинів, що становить важливий аспект розвитку сучасного цивільного права. У контексті конкретних судових справ суд може прийти до висновку, що принцип добросовісності превалює над принципом свободи договору. Особливо примітними для даної тематики є справи, пов'язані з фраздаторними правочинами. Регулювання таких правочинів, які спричинили шкоду кредиторам, бере свій початок із римського, зокрема преторського, права. У подальшому через визначальну роль англійського торгового права і законодавчу діяльність Королеви Єлизавети I, активне формування підходів до розуміння та захисту від фраздаторних дій відбувалось в системі загального права.

Використання фраздаторних конструкцій без фактичного порушення існуючих заборон чи способів забезпечення майнового інтересу осіб, сягає масштабів, які зачіпають одночасно інститути цивільного, кримінального та інших галузей права.

В Україні завдяки оновленому та розширеному підходу до тлумачення судової практики, який застосовується Верховним Судом України, фраздаторні правочини отримали статус окремої категорії правочинів. Їх специфічні особливості та характер сприяють забезпеченню дієвого захисту інтересів кредиторів, які стають жертвами таких правочинів, та формуванню ефективної правової основи для їхнього захисту.

Проте необхідно зазначити, що питання історичного розвитку теорії фраздаторних правочинів в рамках римського конкурсного права та загального права недостатньо досліджене на доктринальному рівні. Становлення фраздаторних конструкцій відбувалося в процесі розгляду цивільних справ, переважно у випадках поведінки недобросовісних боржників, які прагнули приховати своє майно від кредиторів задля уникнення сплати заборгованості або її передачі кредитору. Попри те, що формально фраздаторний правочин не завжди порушує чинні законодавчі норми, його наслідки можуть суперечити загальним засадам цивільного права. Це включає зловживання правом, використання приватно-

правових інструментів у недоброчесних цілях, а також негативний вплив на права кредиторів.

Саме тому дослідження історичного розвитку теорії фродакторних правочинів вимагає ретельного аналізу та подальшого використання отриманих знань для розробки співмірних, адекватних та дієвих інструментів запобіганню фродакторним діям, унеможливлення вчинення фродакторних правочинів та використанню інших фродакторних конструкцій.

Ключові слова: фродакторний правочин, історія фродакторного правочину, Актіо Рaulіана, римське право, загальне право, кредитор, боржник, фродакторні дії боржника, зловживання правом, недійсність правочину, фродакторні конструкції.

Hofeld Hanna Serhiivna senior lecturer at the Department of Civil Law and Procedure at Kharkiv National University of Internal Affairs, lawyer, Kharkiv, <https://orcid.org/0000-0002-7859-836X>

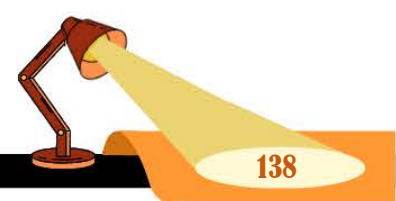
HISTORY OF FRAUDULENT ACTS: FROM ROME TO THE PRESENT DAY

Abstract. This scientific article is devoted to the analysis of the historical development of approaches to the legal qualification of fraudulent transactions, which is an important aspect of the development of modern civil law. In the context of specific court cases, the court may conclude that the principle of good faith prevails over the principle of freedom of contract. Cases related to fraudulent transactions are particularly noteworthy in this regard. The regulation of such transactions, which caused damage to creditors, has its origins in Roman, in particular praetorian, law. Subsequently, due to the decisive role of English commercial law and the legislative activity of Queen Elizabeth I, the active formation of approaches to understanding and protecting against fraudulent actions took place in the common law system.

The use of fraudulent constructions without actually violating existing prohibitions or methods of securing the property interests of individuals has reached a scale that affects civil, criminal, and other branches of law simultaneously.

In Ukraine, thanks to the updated and expanded approach to interpreting judicial practice applied by the Supreme Court of Ukraine, fraudulent transactions have been given the status of a separate category of transactions. Their specific features and nature contribute to ensuring effective protection of the interests of creditors who become victims of such transactions and to the formation of an effective legal basis for their protection.

However, it should be noted that the historical development of the theory of fraudulent transactions within the framework of Roman bankruptcy law and common law has not been sufficiently researched at the doctrinal level. Fraudulent constructions

emerged in the course of civil proceedings, mainly in cases involving unscrupulous debtors who sought to hide their assets from creditors in order to avoid paying their debts or transferring them to creditors. Although a fraudulent transaction does not always formally violate applicable legal norms, its consequences may contradict the general principles of civil law. This includes abuse of rights, the use of private law instruments for dishonest purposes, and a negative impact on the rights of creditors.

That is why the study of the historical development of the theory of fraudulent transactions requires careful analysis and further use of the knowledge gained to develop proportionate, adequate, and effective tools to prevent fraudulent actions, make it impossible to commit fraudulent transactions, and use other fraudulent constructions.

Keywords: fraudulent acts/transactions, history of fraudulent acts/transactions, Actio Pauliana, Roman law, common law, creditor, debtor, fraudulent actions of the debtor, abuse of rights, invalidity of legal acts/transactions, fraudulent constructions.

Постановка проблеми. Проліферація правового регулювання цивільних відносин, яка супроводжується фрагментарністю та значними прогалинами в законодавчих актах, спричинила значну кількість правочинів та дій учасників цивільних відносин, які порушують принципи добросовісності, розумності та справедливості. Особливим різновидом таких правочинів є фrawdаторні правочини, як будь-які умисні дії боржника щодо власного майна, що спрямовані на уникнення його стягнення на користь кредиторів.

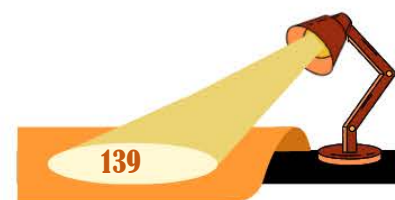
В сучасній правовій доктрині, яка базується переважно на судовій практиці, недостатньо дослідженим є питання історичного розвитку підходів до кваліфікації фrawdаторних правочинів, що дозволило б повно зрозуміти та з'ясувати правову природу фrawdаторного правочину та відповідно виробити підходи до запобігання (превенції) таких діям та конструкціям.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі аспекти розвитку правової кваліфікації фrawdаторних правочинів вивчали: О. А. Беяневич, Л. Білецька, А. С. Бугаєць, К. Б. Дудоров, М. Ю. Самох, І. А. Слободська та ін. Однак наявні наукові напрацювання щодо історії фrawdаторного правочину не систематизовані і мають фрагментарний характер.

Мета статті – розглянути питання історії формування підходів до розуміння та правового регулювання правового феномену фrawdаторного правочину.

Виклад основного матеріалу. Історія конструкції фrawdаторності сягає часів Римської імперії та сформованого в ній римського права.

Перші згадки застосування фrawdаторності були ще за часів існування римського (преторського) права, коли в рамках правових процедур застосовувався окремий різновид делікту - *fraus creditorum* (на шкоду кредитору). Вказані перші згадки про фrawdаторні конструкції охоплювали широкий спектр дій від імені боржника, включаючи передачу майна, звільнення рабів або звільнення

власних боржників від їхніх зобов'язань. Наведені дії вчинялись з метою обмежити можливість кредитора стягнути борг з рабів, боржників.

Починаючи з 1 століття до нашої ери, претори почали використовувати свій *imperium* (процес) для допомоги кредиторам, які постраждали від *fraus creditorum* (франдаторності), спочатку за допомогою простої *restitutio in integrum* (процедури стягнення боргу) та спеціального інтердикту - *interdictum fraudatorium* (встановлення франдаторності) [1].

З розвитком римського права для захисту від франдаторних дій було впроваджено новий вид позову, що мав назву *Actio Pauliana*, та мав на меті скасувати шахрайські правочини, що вчинили боржники з метою обману кредиторів. *Actio Pauliana* – це позов у римському праві, спрямований на захист прав кредиторів від шахрайських юридичних правочинів (угод), зокрема тих, що спрямовані на зменшення майна боржника шляхом недобросовісної передачі останнього третім особам [2,3,4].

Вважалося, що позов *Actio Pauliana* може бути розпочато кредитором протягом одного року з моменту вчинення правочину, що піддавався сумніву з боку боржника [5]. Метою такого позову є повернення майна, що було передане боржником третім особам. Стороною позову міг бути сам боржник, так і будь-яка третя особа, яка отримала майно в рамках *fraus creditorum* (франдаторного правочину). Загальною метою позову *Actio Pauliana* вважалося відновлення матеріального *status quo ante* для кредитора, навіть за умови оплатності від передачі майна третім особам.

Потреба в позовах *Actio Pauliana* виникла коли заходи впливу щодо недобросовісного боржника стали виражатися не в його особистих обмеженнях, а в зверненні стягнення на майно. Виникла потенційна небезпека вчинення боржником договору дарування, кредитування та інших подібних правочинів з конкретною метою – зменшити розмір платежів на користь первісних кредиторів. Для запобігання таким діям з боку боржника, кредиторам було надано право оскаржувати майнові правочини боржника, які завдають шкоди

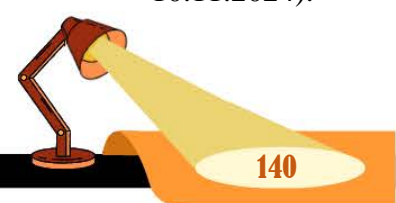
¹ Scott, SP (1932). *The Civil Law*. Cincinnati : Central Trust Company. Retrieved 2 June 2021. 38. Paulus, On Plautius, Book VI, (4). "In [...] the Paulian Action, by means of which property which has been disposed of for the purpose of defrauding creditors, is recovered.

² *Actio Pauliana* : Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Actio_Pauliana#cite_ref-3 (дата звернення: 10.11.2024).

³ Kolańczyk, Kazimierz (2007). *Prawo rzymskie* (in Polish) (5th ed.). Warszawa: Wolters Kluwer. p. 436.

⁴ Scott. 38. Paulus, On Plautius, Book VI, (4). "[...] the produce of [the defrauded] property must also be returned; for the Prætor uses his authority to place everything in the same condition as if nothing had been alienated [...]"

⁵ Obenchain R. Roman Law of Bankruptcy. *THE NOTRE DAME LAWYER*. V. 3. Issue 4. URL: <https://scholarship.law.nd.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4440&context=ndlr> (дата звернення: 10.11.2024).

їхнім інтересам. Тому, за кредиторами було закріплено право пред'явити позов *Actio Pauliana*, пов'язаний з вчиненням цих дій з боку боржника коли було виявлено його неплатоспроможність. Позов *Actio Pauliana* подавався одночасно до боржника і до тих його контрагентів, з якими він уклав договори з ознаками обману чи шахрайства (*fraudem creditorum*) [¹; ²; ³, с. 155].

Як висновок, можна стверджувати, що позови *Actio Pauliana* були особливим та ефективним інструментом правового захисту для кредиторів у випадку вчинення *fraus creditorum* в епоху розвитку римського права.

Аналізуючи історичний аспект виникнення та започаткування конструкції фродауторності А. С. Бугаєць наголошує, що можливість визнання недійсними правочинів неплатоспроможного боржника певним чином була можлива ще у римському праві, а механізм повернення кредиторів його збитків, завданих боржником був відомий вже за часів Цицерона. Автор стверджує, що *Actio Pauliana* – це був позов, за допомогою якого оспорювалися правочини, що були укладені боржником у період чи в очікуваний період його банкрутства. Назва позову *Actio Pauliana* має дві легенди: перша, пов'язана із ім'ям претора, що залишився невідомим; інша – що назва позову є випадковою [⁴, с. 592].

Вищезгаданий позов застосовували у випадку коли, щодо боржника виникала підозра стосовно його недобросовісних дій відносно його майна, що ймовірно могло завдати шкоди кредиторів, зокрема, вчинення боржником, напередодні виконання свого обов'язку, правочинів, метою яких було приховування свого майна від звернення на нього стягнення кредитором [⁵, с. 28].

А тому впровадження інструментів позову *Actio Pauliana* надавав кредитор (групі кредиторів) можливість (правовий механізм) оскаржити правочини боржника (що на перший погляд, вдавалися цілком обґрунтованими) з метою захисту власних майнових інтересів. За результатами оскарження (подання та розгляду позову *Actio Pauliana*) за умови доведення вини боржника виносилося рішення про повернення маси майна, що було відчужене боржником за правочином – кредитору [⁶, с. 28].

¹ Gai Institutiones. URL: <https://openlibrary.org/works/OL1320982W/Institutiones?edition=key%3A/books/OL6746203M>

² Козуб І. Г., Бондарук М. І. Основи римського цивільного права : навч. посібн. Чернівці, 2020. 488 с

³ Davydova I. Fraud in business: from roman law to the present. *Юридичний вісник*. 2023. № 3. С. 152-157.

⁴ Ilaria Pretelli (2011). Cross-Border Credit Protection Against Fraudulent Transfers of Assets: *Actio Pauliana* in the Conflict of Laws. *Yearbook of Private International Law*. Volume 13, 589-640.

⁵ Бугаєць А. С. Теоретично-доктринальні підходи щодо фродауторних правочинів. *Держава та регіони*. 2023. № 3 (81). С. 27-31.

⁶ Бугаєць А. С. Теоретично-доктринальні підходи щодо фродауторних правочинів. *Держава та регіони*. Серія : Право. 2023. № 3 (81). С. 27-31.

Позов *Actio Pauliana* подавався спеціальною особою, яку в певному сенсі можна порівняти із сучасним арбітражним керуючим, що називався *curator bonorum*. Цей позов висувався в інтересах усіх кредиторів, при цьому *curator bonorum* мав право самостійно визначати відповідача: це міг бути як сам боржник, так і третя особа, яка володіла майном боржника. Незалежно від обраного відповідача, основною метою подання позову *Actio Pauliana* було оскарження будь-яких, навіть формально дозволених законом дій боржника, які стосувалися всіх його активів [¹, с. 29].

За позицією К. Дудорової, відповідно до приписів римського права за *Actio Pauliana* позивач повинен був довести, що: 1) правочин, дію якого він оспориював, дійсно призвів до зuboжіння боржника; 2) внаслідок укладеної угоди кредиторі була завдана шкода. Тобто якщо боржник і після зробленого зменшення майна залишався платоспроможним, позов відхилявся; 3) боржник вчинив оспорюваний правочин, усвідомлюючи той факт, що цим діє на шкоду кредиторі; 4) контрагенту боржника було відомо те, що боржник вчиняє *in fraudem creditorum*. Коли кредиторі вдавалося довести існування зазначених обставин, виносилося рішення, яке мало на меті ліквідацію всіх збитків кредиторі, спричинених обманними діями боржника [², с. 108].

Умовами пред'явлення позову *Actio Pauliana* повинні бути були:

- недобросовісний умисел боржника (*fraudaudationis causa*);
- наявність відчуження майна, що має оплатний характер;
- наявність факту заподіяння дійсних збитків кредиторам;
- наявність обставин недобросовісності кінцевого набувача (*consciis fraudis*);
- пред'явлення відповідного позову не пізніше ніж через один рік із моменту вчинення таких дій [³, с. 50].

У римському праві фраздаторним правочином (*fraus creditorum* – на шкоду кредиторам) вважалась дія, спрямована на унеможливлення виконання зобов'язання, проте це поняття можна сформулювати ширше [⁴, с. 20].

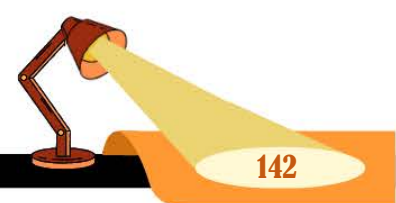
Категорія фраздаторних (лат. *fraus, fraudis* – обман, хитрість, підступність) правочинів має коріння у давньоримському конкурсному процесі, в якому на

¹ Puja Dwi Pangestu (2019). *Actio Pauliana as the Rights Protection Efforts for Creditors in the Bankruptcy Case*. *Journal of Private and Commercial Law*. No. 3(1), P. 26-29.

² Дудорова К. Б. Фраздаторні правочини у цивільному праві України. Актуальні проблеми правової науки: матеріали Міжнародного науково-практичного конгресу, м. Запоріжжя, 1–2 жовтня 2021 року / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя: ЗНУ, 2021. С. 108–110.

³ Поляков Р. Б. Інститут банкрутства (неспроможності) в Україні та Німеччині: порівняльно-правове дослідження. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», 274 с.

⁴ Гофельд Г. С. Фраздаторний правочин: сутність і правове регулювання. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2024. № 2 (105). С. 18-25.

випадок розтрати майна боржником для обману кредиторів останнім надавалися особливі засоби судового захисту, одним з яких був *actio pauliana*. Розтрата майна мала слідувати за *fraudationis causa* з наміром боржника завдати майнової шкоди кредиторам. Такий намір з боку боржника презюмувався, якщо він, маючи борги, відчужував усе своє майно [1, с. 177].

Тобто, враховуючи вищевикладене зауважимо, що конструкція фrawdаторності прийшла до нас з часів римського права та заклала базовий фундамент для сучасних наукових досліджень.

У Середньовічну добу, з суспільним та економічним розвитком, виникла потреба у більш гнучких механізмах захисту інтересів кредиторів. Як уже згадувалося, застосування *Actio Pauliana* вимагало доведення умислу боржника вчинити недоброчесні дії з метою введення кредитора в оману, а також усвідомлення кінцевим набувачем майна боржника цієї недоброчесної поведінки. У зв'язку з цим по всій Європі почала формуватися тенденція переходу від суб'єктивного до більш об'єктивного підходу у вирішенні питань про захист кредиторів від фrawdаторних дій.

Інструменти захисту прав кредиторів в Середньовічній Європі історично різнилися. До прикладу, низка статутів міст Німецького королівства (як-от Магдебурга, Бамберга, Любека) передбачала норми стосовно “зникнення боржника”. Вказаний правовий інститут полягав у тому, що визнавалися недійсними будь-які транзакції з відчуження майна третім особам, надаючи кредиторам право вимагати повернення активів, що перебували у їх володінні. В Італії ж місцеве законодавство закріплювало презумпцію шахрайства (недоброчесних дій), що спрощувало процедуру звернення до *Actio Pauliana* [2, с. 199-220].

В Англії, незважаючи на відсутність прямого застосування інструментів *Actio Pauliana*, статут Едуарда III (50 Edward III, с. 6, 1376) запровадив положення, спрямовані на запобігання шахрайським діям, зокрема щодо відчуження майна через дарування друзям та родичам. Згодом ці норми, доповнені Статутом 13 Єлизавети (с. 7, 1571), були обмежені застосуванням лише до торговців і, зрештою, стали основою для регулювання банкрутства [3, с. 199-220].

¹ Ольшевський І. Фrawdаторний правочин: проблеми визначення поняття та застосування в сучасному цивільному праві України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 11. С. 177-182.

² Vaquer A. From revocation to non-opposability: modern developments of the Paulian action. *Regional Private Laws and Codification in Europe*. 2003. URL: https://www.researchgate.net/profile/Antoni-Vaquer-2/publication/292087994_From_revocation_to_non-opposability_Modern_developments_of_the_Paulian_action/links/5923d863458515e3d40b9bf4/From-revocation-to-non-opposability-Modern-developments-of-the-Paulian-action.pdf (дата звернення: 12.12.2025).

³ Vaquer A. From revocation to non-opposability: modern developments of the Paulian action. *Regional Private Laws and Codification in Europe*. 2003. URL: https://www.researchgate.net/profile/Antoni-Vaquer-2/publication/292087994_From_revocation_to_non-opposability_Modern_developments_of_the_Paulian_action/links/5923d863458515e3d40b9bf4/From-revocation-to-non-opposability-Modern-developments-of-the-Paulian-action.pdf (дата звернення: 12.12.2025).

До того ж слід наголосити, що вплив на формування концепцій фродауторності у Середньовіччі мала і система права, в якій здійснювався захист прав кредитора.

Аналізуючи систему загального права, варто передусім звернутися до такого нормативно-правового акту, як «Закон про шахрайські передачі майна», або, як його ще називають, Статут Єлизавети I. Цей документ визнається однією з основ сучасного права, особливо у сфері протидії спробам боржників ухилитися від виконання боргових зобов'язань перед кредиторами. Згаданий закон регулював питання відчуження майна власниками, якщо такі дії здійснювалися з метою обману кредиторів. Він передбачав правові механізми для перегляду фіктивних, шахрайських або удаваних передач майна, дарунків, грантів та інших форм відчуження, які реалізовувались зі злочинним умислом, змовою чи з метою перешкодити кредиторам отримати належні платежі. Усі такі угоди визнавалися недійсними. Формулювання Статуту щодо шахрайських операцій охоплювало широкий спектр дій: дарування, пожертви, гранти, передачі майна, зобов'язання, позови й судові рішення, а також товари та інше рухоме майно. Проте добросовісні покупці, які не мали інформації про відповідні шахрайські наміри, не підпадали під дію цього закону. Таким чином, Статут Єлизавети I заклав важливий фундамент для захисту інтересів кредиторів у подібних ситуаціях [¹, с. 8-38].

Система загального (прецедентного) права також рецепіювала положення римського права щодо фродауторного правочину та захисту кредиторів від недобросовісних дій боржників. В той же час таке правове регулювання почало активний розвиток лише в ХХ-ХХІ сторіччях.

Так, в Сполучених Штатах Америки, Національною конференцією комісарів з питань уніфікації законодавства Сполучених Штатів Америки у 1918 році був прийнятий Закон про єдину систему боротьби з шахрайством у сфері передачі майна (Uniform Fraudulent Conveyance Act (1918) (The “UFCA”). Станом на 1984 рік він був прийнятий у 25 юрисдикціях, включаючи Вірджинські острови. Він також був прийнятий у розділах Закону про банкрутство 1938 року та Закону про реформу законодавства про банкрутство 1978 року, які стосуються шахрайських операцій з передачі майна та зобов'язань [², с. 1].

В 1984 році на заміну UFCA було прийнято Уніфікований закон про шахрайські перекази 1984 року (Uniform Fraudulent Transfer Act (1984) (The “UFTA”), який став ключовим нормативним актом, що впровадив базові

¹ Farid Assaf and Mark Arnold: Avoidance provisions in England and Australia (pages 8-38), URL: https://southsquare.com/wp-content/uploads/2022/04/SSQ_Digest_March_2022_Digital-INSOL-Edition.pdf (дата звернення: 12.12.2025).

² National Conference Of Commissioners On Uniform State Laws: UNIFORM VOIDABLE TRANSACTIONS ACT, 2014, URL: <https://legislature.maine.gov/doc/5165> (дата звернення: 12.12.2025).

положення щодо виявлення та регулювання шахрайських переказів. Цей документ виконував роль фундаментального регуляторного інструменту, спрямованого на врегулювання випадків передачі активів, що використовувалися як спосіб ухилення від погашення законних боргових зобов'язань. Згідно з положень UFTA, що окремі штати або юрисдикції могли встановлювати триваліший строк, протягом якого кредитори мали можливість звернутися за захистом, враховуючи специфіку законодавства та інші супутні обставини [1, с. 2-3].

У 2014 році Комісія з питань уніфікації законодавства затвердила низку поправок до Закону про уніфіковані правила щодо недобросовісних переказів (The “UFTA”). Поправки змінили назву Закону на Закон про уніфіковані правила щодо оспорюваних транзакцій (Uniform Voidable Transactions Act (2014) (The “UVTA”). Зміни передбачали:

- вдосконалене правове регулювання, спрямоване на забезпечення більшої прозорості, чіткості та спрощення процедури розгляду шахрайських переказів у судових органах;

- важливість виявлення намірів боржника, що є ключовим аспектом у захисті прав кредиторів, базуючись на суб'єктивних оцінках і контекстуальних чинниках.

- розширений набір інструментів для оскарження потенційно підозрілих переказів активів, підвищуючи ефективність юридичних механізмів у таких справах;

- інтеграцію положень, що враховують складність електронних транзакцій, таким чином відповідаючи викликам цифрової епохи;

- уточнення тлумачення поняття неплатоспроможності [2, с. 5-6].

Не менш важливими є і положення Кодексу Сполучених Штатів Америки, які стосуються питань шахрайських (франдаторних) переказів та зобов'язань. Кодекс Сполучених Штатів Америки це систематизація загальних і постійних законів Сполучених Штатів за тематикою. Він поділений на 53 розділи за широкими темами і видається Управлінням з перегляду законодавства Палати представників США [3].

Відповідно до пункту (a)(1) секції 548 підглави III Глави 5 Розділу 11 Кодексу Сполучених Штатів Америки, шахрайською передачею або франдаторною транзакцією є дії боржника, передбачені цією секцією, що мають на меті переведення права власності на нерухоме майно з чітким наміром

¹ Courtney Chapin: When a “Gift” Is More Than Just a Gift, 2012, URL: https://www.aaml.org/wp-content/uploads/MAT107_8.pdf (дата звернення: 12.12.2025).

² National Conference Of Commissioners On Uniform State Laws: UNIFORM VOIDABLE TRANSACTIONS ACT, 2014, URL: <https://legislature.maine.gov/doc/5165> (дата звернення: 12.12.2025).

³ About the United States Code, URL: <https://www.govinfo.gov/app/collection/uscode> (дата звернення: 12.12.2025).

зробити його недосяжним для певних кредиторів. У таких випадках кредитор може звернутися до суду, щоб оскаржити дійсність такої передачі. Це зазвичай трапляється, коли боржник намагається здобути перевагу над кредитором, організовуючи операцію так, щоб уникнути, затримати або ввести в оману кредитора тощо [1].

У контексті романо-германської системи права на сучасному європейському рівні відсутній окремий нормативний акт, який би прямо регулював питання захисту прав кредиторів від фраздаторних (недобросовісних) дій поза рамками процедур банкрутства.

У французькому праві правова конструкція подібна до Actio Pauliana безпосередньо регламентувалася в розділі про договори та договірні зобов'язання Цивільного кодексу 1804 року, яка була чинна до 01 жовтня 2016 року. Відповідно до статті 1167 Цивільного кодексу Французької Республіки 1804 року (у редакції чинній до 01 жовтня 2016 року), кредитори мають право оскаржувати дії боржника, які порушують їхні права. Проте реалізація цього права має здійснюватися відповідно до норм, зазначених у положеннях про успадкування і шлюбні договори або режим власності подружжя [2].

У Королівстві Нідерланди інструменти захисту прав кредиторів врегульовані відповідними положеннями Цивільного кодексу (статті 3:45–3:58) та законодавством про банкрутство. Положення Цивільного кодексу Королівства Нідерландів надають можливість судового та позасудового захисту кредиторів від фраздаторних дій боржника шляхом подання відповідної позасудової заяви або позову [3].

Правова система Республіки Польща так само має правове регулювання захисту прав кредитора у разі недобросовісних дій боржника, яке подібне до позову Actio Pauliana. Так, статтею 527 Цивільного кодексу Республіки Польща, згідно з якою якщо в результаті правової дії боржника, вчиненої на шкоду кредиторам третя особа отримала майнову вигоду, кожен з кредиторів може вимагати визнання цієї дії недійсною стосовно нього, якщо боржник діяв умисно з метою завдання шкоди кредиторам, а третя особа про це знала або при дотриманні належної старанності могла про це дізнатися [4].

Що стосується України, то у законодавстві України термін "фраздаторний правочин" вперше був інтегрований та офіційно з'явився після внесення змін у

¹ United States Code, 2011 Edition, Supplement 5, Title 11 - BANKRUPTCY, URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2011-title11/html/USCODE-2011-title11-chap5-subchapIII-sec548.htm> (дата звернення: 12.12.2025).

² Code civil, Version en vigueur du 14 juillet 1965 au 01 octobre 2016, URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000006436534/2004-06-22 (дата звернення: 12.12.2025).

³ Burgerlijk Wetboek, Artikelen 45-58 Burgerlijk Wetboek Boek 3 URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0005291/2025-07-01#Boek3> (дата звернення: 12.12.2025).

⁴ Kodeks cywilny (ustawa z 1964), TYTUŁ X, Art. 527 URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0005291/2025-07-01#Boek3> (дата звернення: 12.12.2025).

шостий абзац статті 1 Кодексу України з процедур банкрутства. Ці зміни були затверджені Законом України від 19 вересня 2024 року № 3985-ІХ «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства та деяких інших законодавчих актів України щодо імплементації Директиви Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу 2019/1023 та введення процедур превентивної реструктуризації», що набув чинності 1 січня 2025 року. Водночас ще до закріплення терміну "франдаторний правочин" в законодавстві України, концепція франдаторного правочину вже активно використовувалася як у правовій доктрині, так і в судовій практиці. Зокрема, Василь Крат обґрунтував доцільність її застосування у своїй окремій думці від 14 лютого 2018 року в ході розгляду справи № 379/1256/15-ц.

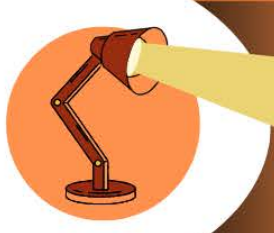
В судовій практиці українського правозастосування, прояви конструкцій франдаторності та шляхи вирішення юридичних наслідків, спричинених застосуванням відповідних конструкцій, мають своє відображення у Постанові Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 26 березня 2025 року у справі № 544/1116/22 яка акцентує увагу на тому, що конструкція франдаторного правочину (actio Pauliana) спрямована на захист прав та інтересів кредитора, чий законні інтереси було порушено внаслідок укладення такого правочину.

У рішенні від 5 квітня 2023 року у справі № 523/17429/20 Касаційний цивільний суд наголошує на необхідності чіткого розмежування між конкурсним та позаконкурсним оспорюванням франдаторних правочинів.

Водночас у постанові від 21 травня 2025 року у справі № 725/2625/23 суд звернув увагу, що конкурсне оспорювання франдаторних правочинів має детальне нормативне регулювання у контексті процедур неплатоспроможності, зокрема в статті 42 Кодексу України з процедур банкрутства. У свою чергу, позаконкурсне оспорювання таких правочинів регламентується нормами виконавчого провадження, що відображені в статті 9 Закону України «Про виконавче провадження».

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що правове регулювання франдаторних правочинів сягає давнього римського права та традицій загальної (англо-саксонської) системи права, зберігаючи свою актуальність і в сучасному правопорядку. Ключовим елементом у цьому процесі незмінно лишається умисел боржника щодо зловживання наданими йому правами, спрямований на уникнення виконання своїх боргових зобов'язань, що є принципово несумісним із засадами справедливості та добросовісності. Довготривала актуальність цього регулювання, що простягається від античності до сьогодення, зумовлена, необхідністю створення інститутів які б стояли на варті майнових інтересів людини, при різноманітті правових систем чи еволюцію судової доктрини. Принципового значення набуває також аналіз колізійних норм у контексті врегулювання франдаторних транзакцій.

Стосовно правової системи України, лише завдяки імплементації розширеного тлумачення норм права, здійснюваного Верховним Судом, стало можливим виділити фrawdаторні правочини в самостійну категорію правочинів, що характеризуються унікальними ознаками та специфічною правовою природою. Це надало можливість гарантувати належний рівень захисту інтересів кредиторів від таких недобросовісних дій у правовому порядку України.

Література:

1. Scott, SP (1932). The Civil Law. Cincinnati : Central Trust Company. Retrieved 2 June 2021. 38. Paulus, On Plautius, Book VI, (4). "In [...] the Paulian Action, by means of which property which has been disposed of for the purpose of defrauding creditors, is recovered.
2. Actio Pauliana : Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Actio_Pauliana#cite_ref-3 (дата звернення: 10.11.2024).
3. Kolańczyk, Kazimierz (2007). Prawo rzymskie (in Polish) (5th ed.). Warszawa: Wolters Kluwer. p. 436.
4. Scott. 38. Paulus, On Plautius, Book VI, (4). "[...] the produce of [the defrauded] property must also be returned; for the Prætor uses his authority to place everything in the same condition as if nothing had been alienated [...]"
5. Obenchain R. Roman Law of Bankruptcy. THE NOTRE DAME LAWYER. V. 3. Issue 4. URL: <https://scholarship.law.nd.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4440&context=ndlr> (дата звернення: 10.11.2024).
6. Gai Institutiones. URL: <https://openlibrary.org/works/OL1320982W/Institutiones?edition=key%3A/books/OL6746203M>
7. Козуб І. Г., Бондарук М. І. Основи римського цивільного права : навч. посібн. Чернівці, 2020. 488 с
8. Davydova I. Fraud in business: from roman law to the present. *Юридичний вісник*. 2023. № 3. С. 152-157.
9. Paria Pretelli (2011). Cross-Border Credit Protection Against Fraudulent Transfers of Assets:
10. Actio Pauliana in the Conflict of Laws. Yearbook of Private International Law. Volume 13, 589-640.
11. Бугаєць А. С. Теоретично-доктринальні підходи щодо фrawdаторних правочинів. *Держава та регіони*. 2023. № 3 (81). С. 27-31.
12. Puja Dwi Pangestu (2019). Actio Pauliana as the Rights Protection Efforts for Creditors in the Bankruptcy Case. *Journal of Private and Commercial Law*. No. 3(1), P. 26-29.
13. Дудорова К. Б. Фrawdаторні правочини у цивільному праві України. Актуальні проблеми правової науки: матеріали Міжнародного науково-практичного конгресу, м. Запоріжжя, 1–2 жовтня 2021 року / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя: ЗНУ, 2021. С. 108–110.
14. Поляков Р. Б. Інститут банкрутства (неспроможності) в Україні та Німеччині: порівняльно-правове дослідження. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», 274 с.
15. Гофельд Г. С. Фrawdаторний правочин: сутність і правове регулювання. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2024. № 2 (105). С. 18-25.
16. Ольшевський І. Фrawdаторний правочин: проблеми визначення поняття та застосування в сучасному цивільному праві України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 11. С. 177-182.

17. Vaquer A. From revocation to non-opposability: modern developments of the Paulian action. *Regional Private Laws and Codification in Europe*. 2003. URL: https://www.researchgate.net/profile/Antoni-Vaquer-2/publication/292087994_From_revocation_to_non-opposability_Modern_developments_of_the_Paulian_action/links/5923d863458515e3d40b9bf4/From-revocation-to-non-opposability-Modern-developments-of-the-Paulian-action.pdf (дата звернення: 12.12.2025).

18. Vaquer A. From revocation to non-opposability: modern developments of the Paulian action. *Regional Private Laws and Codification in Europe*. 2003. URL: https://www.researchgate.net/profile/Antoni-Vaquer-2/publication/292087994_From_revocation_to_non-opposability_Modern_developments_of_the_Paulian_action/links/5923d863458515e3d40b9bf4/From-revocation-to-non-opposability-Modern-developments-of-the-Paulian-action.pdf (дата звернення: 12.12.2025).

19. Farid Assaf and Mark Arnold: Avoidance provisions in England and Australia (pages 8-38), URL: https://southsquare.com/wp-content/uploads/2022/04/SSQ_Digest_March_2022_Digital-INSOL-Edition.pdf (дата звернення: 12.12.2025).

20. National Conference Of Commissioners On Uniform State Laws: UNIFORM VOIDABLE TRANSACTIONS ACT, 2014, URL: <https://legislature.maine.gov/doc/5165> (дата звернення: 12.12.2025).

21. Courtney Chapin: When a “Gift” Is More Than Just a Gift, 2012, URL: https://www.aaml.org/wp-content/uploads/MAT107_8.pdf (дата звернення: 12.12.2025).

22. National Conference Of Commissioners On Uniform State Laws: UNIFORM VOIDABLE TRANSACTIONS ACT, 2014, URL: <https://legislature.maine.gov/doc/5165> (дата звернення: 12.12.2025).

23. About the United States Code, URL: <https://www.govinfo.gov/app/collection/uscode> (дата звернення: 12.12.2025).

24. United States Code, 2011 Edition, Supplement 5, Title 11 - BANKRUPTCY, URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2011-title11/html/USCODE-2011-title11-chap5-subchapIII-sec548.htm> (дата звернення: 12.12.2025).

25. Code civil, Version en vigueur du 14 juillet 1965 au 01 octobre 2016, URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000006436534/2004-06-22 (дата звернення: 12.12.2025).

26. Burgerlijk Wetboek, Artikelen 45-58 Burgerlijk Wetboek Boek 3 URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0005291/2025-07-01#Boek3> (дата звернення: 12.12.2025).

27. Kodeks cywilny (ustawa z 1964), TYTUŁ X, Art. 527 URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0005291/2025-07-01#Boek3> (дата звернення: 12.12.2025).

References:

1. Scott, SP (1932). *The Civil Law*. Cincinnati : Central Trust Company. Retrieved 2 June 2021.
38. Paulus, *On Plautius*, Book VI, (4). "In [...] the Paulian Action, by means of which property which has been disposed of for the purpose of defrauding creditors, is recovered."

2. *Actio Pauliana*: Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Actio_Pauliana#cite_ref-3 (accessed: 10 November 2024).

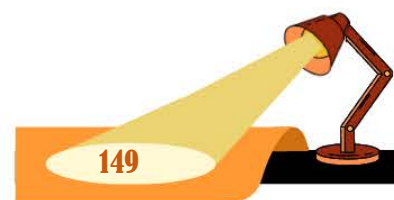
3. Kolańczyk, Kazimierz (2007). *Prawo rzymskie* (in Polish) (5th ed.). Warszawa: Wolters Kluwer. p. 436.

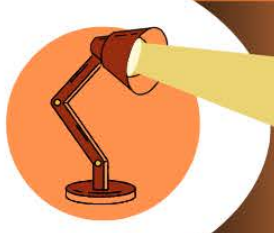
4. Scott.

38. Paulus, *On Plautius*, Book VI, (4). "[...] the produce of [the defrauded] property must also be returned; for the Prætor uses his authority to place everything in the same condition as if nothing had been alienated [...]"

5. Obenchain R. *Roman Law of Bankruptcy*. *THE NOTRE DAME LAWYER*. Vol. 3, Issue 4. URL: <https://scholarship.law.nd.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4440&context=ndlr> (accessed: 10 November 2024).

6. *Gai Institutiones*. URL: <https://openlibrary.org/works/OL1320982W/Institutiones?edition=key%3A/books/OL6746203M>

7. Kozub I. H., Bondaruk M. I. *Fundamentals of Roman Civil Law: study guide*. Chernivtsi, 2020. 488 p.
8. Davydova I. *Fraud in business: from Roman law to the present*. *Legal Bulletin*. 2023. No. 3. Pp. 152–157.
9. Ilaria Pretelli (2011). *Cross-Border Credit Protection Against Fraudulent Transfers of Assets: Actio Pauliana in the Conflict of Laws*. *Yearbook of Private International Law*. Vol. 13, pp. 589–640.
10. Buhaiets A. S. *Theoretical and doctrinal approaches to fraudulent transactions*. *State and Regions*. 2023. No. 3 (81). Pp. 27–31.
11. Puja Dwi Pangestu (2019). *Actio Pauliana as the Rights Protection Efforts for Creditors in the Bankruptcy Case*. *Journal of Private and Commercial Law*. No. 3(1), pp. 26–29.
12. Dudorova K. B. *Fraudulent transactions in the civil law of Ukraine*. *Current Issues of Legal Science: materials of the International Scientific and Practical Congress, Zaporizhzhia, 1–2 October 2021* / ed. by T. O. Kolomoiets. Zaporizhzhia: ZNU, 2021. Pp. 108–110.
13. Poliakov R. B. *The institution of bankruptcy (insolvency) in Ukraine and Germany: a comparative legal study*. PhD dissertation in specialty 081 “Law”. 274 p.
14. Hofeld H. S. *Fraudulent transaction: essence and legal regulation*. *Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*. 2024. No. 2 (105). Pp. 18–25.
15. Olshevskiy I. *Fraudulent transaction: issues of defining the concept and application in modern civil law of Ukraine*. *Legal Scientific Electronic Journal*. 2023. No. 11. Pp. 177–182.
16. Vaquer A. *From revocation to non-opposability: modern developments of the Paulian action*. *Regional Private Laws and Codification in Europe*. 2003. URL: https://www.researchgate.net/profile/Antoni-Vaquer-2/publication/292087994_From_revocation_to_non-opposability_Modern_developments_of_the_Paulian_action/links/5923d863458515e3d40b9bf4/From-revocation-to-non-opposability-Modern-developments-of-the-Paulian-action.pdf (accessed: 12 December 2025).
17. Vaquer A. *From revocation to non-opposability: modern developments of the Paulian action*. *Regional Private Laws and Codification in Europe*. 2003. URL: https://www.researchgate.net/profile/Antoni-Vaquer-2/publication/292087994_From_revocation_to_non-opposability_Modern_developments_of_the_Paulian_action/links/5923d863458515e3d40b9bf4/From-revocation-to-non-opposability-Modern-developments-of-the-Paulian-action.pdf (accessed: 12 December 2025).
18. Farid Assaf, Mark Arnold. *Avoidance provisions in England and Australia* (pp. 8–38). URL: https://southsquare.com/wp-content/uploads/2022/04/SSQ_Digest_March_2022_Digital-INSOL-Edition.pdf (accessed: 12 December 2025).
19. National Conference of Commissioners on Uniform State Laws. *UNIFORM VOIDABLE TRANSACTIONS ACT*, 2014. URL: <https://legislature.maine.gov/doc/5165> (accessed: 12 December 2025).
20. Courtney Chapin. *When a “Gift” Is More Than Just a Gift*, 2012. URL: https://www.aaml.org/wp-content/uploads/MAT107_8.pdf (accessed: 12 December 2025).
21. National Conference of Commissioners on Uniform State Laws. *UNIFORM VOIDABLE TRANSACTIONS ACT*, 2014. URL: <https://legislature.maine.gov/doc/5165> (accessed: 12 December 2025).
22. *About the United States Code*. URL: <https://www.govinfo.gov/app/collection/uscode> (accessed: 12 December 2025).
23. *United States Code*, 2011 Edition, Supplement 5, Title 11 — *BANKRUPTCY*. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2011-title11/html/USCODE-2011-title11-chap5-subchapIII-sec548.htm> (accessed: 12 December 2025).
24. *Code civil*, version in force from 14 July 1965 to 01 October 2016. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000006436534/2004-06-22 (accessed: 12 December 2025).
25. *Burgerlijk Wetboek*, Articles 45–58, Book 3. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0005291/2025-07-01#Boek3> (accessed: 12 December 2025).
26. *Kodeks cywilny* (Act of 1964), Title X, Article 527. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0005291/2025-07-01#Boek3> (accessed: 12 December 2025).

